

La facultat de l'humor

PERE SABORIT

Plató i un ornitorinc entren en un bar...

D. Klein i T. Cathcart

La Campana

246 pàgines. 16 euros

L'intent de reivindicar el paper de l'humor, i més específicament el dels acudits, per part de la filosofia, sol comportar un parell de perills, previsibles d'altra banda. Un és el de reduir el sentit d'allò còmic al de simple recurs esporàdic, durant el qual aprofitaríem per descansar i recobrar forces abans de prosseguir la trista i feixuga tasca de la reflexió intel·lectual. I l'altre perill consisteix a presentar-ho com una dreuera que ens menaria directament al cor de la problemàtica del sentit de l'existència humana, tot estalviant-nos el temps i l'esforç intel·lectual que hi esmerça una tradició filosòfica, que es resistiria a acceptar que el que anomena "treball conceptual" no és més que una altra modalitat de joc de paraules. Aquest llibre dels nord-americans Daniel Klein i Thomas Cathcart, que es presenta com una divulgació dels principals problemes filosòfics a través d'un reguitzell d'historietes divertides, també bascula inevitablement entre ambdós pe-

rills. Amb tot, al marge dels dubtes sobre si s'acaba fent que la tasca filosòfica sigui més fàcil, o més aviat se la desvirtua (o fins i tot poder pensar que el que es desvirtua és l'humor, en intel·lectualitzar-lo excessivament), el cas és que mai no està de més aparellar la filosofia amb el bon humor. És clar que aquí ens trobem amb una altra oscil·lació, també habitual en aquest tipus de textos, com és la del diferent nivell de qualitat dels acudits esmentats. Així, cal dir que en la part central de l'obra que comentem, formada per un conjunt de capítols que corresponen a les diferents temàtiques filosòfiques ('Metafísica', 'Lògica', 'Ètica'...), el nivell mitjà és prou aconseguit, amb acudits molt ben trobats i que realment fan pensar, com el que reproduïm a continuació:

"Un representant sindical participa en un congrés a París i decideix anar a un bordell. Un cop allà, pregunta a la madam:

—Està sindicada, aquesta casa?

—No, no ho està -contesta la dona.

—Quant guanyen les noies? -demana el sindicalista.

—Vostè em paga 100 dòlars, la casa se'n queda 80 i la noia en guanya 20.

—Això és una explotació brutal! -diu l'home, i surt d'allà amb pas decidit.

Finalment, troba un bordell que segons la madam de torn està sindicat.

—Si li pago 100 dòlars, quant guanya la noia? -pregunta el sindicalista.

—80 dòlars.

—Fantàstic! -diu l'home-. Voldria la Collette.

—És clar, com tothom -diu la madam-, però per antiguitat li toca la Thérèse."

En canvi, en la part final del llibre, on hi trobem un resum esquemàtic de la història de la filosofia, i un glossari de termes filosòfics, és on potser el nivell, no és que sigui més baix, sinó que degenera en simple puerilitat, com quan, en relació a la mort de Sòcrates, els autors diuen que aquest filòsof "es va prendre una cicuta amb soda —amb rodanxeta de llimona". Amb més o menys encert, però, cal valorar de llibres com aquest que ajudin a reivindicar que l'humor sigui considerat d'una vegada una "facultat" humana, i no només un "sentit", d'importància menor.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Steiner i Galícia

JORDI LLOVET

Fa poques setmanes, el periodista Juan Cruz publicava, en el suplement dominical d'aquest mateix diari, una entrevista esplèndida amb George Steiner. En un moment del diàleg, a Steiner se li va acudir comentar que entenia que a les aules de les universitats catalanes s'ensenyés en català, perquè aquesta era una llengua amb una sòlida tradició i amb una literatura de molta categoria, però que no entenia que això mateix succeís, *mutatis mutandis*, a Galícia. L'admiraació de Steiner per Catalunya ve del fet que els catalans vam ser molt menys responsables que els castellans i els càntabres de l'episodi de l'expulsió d'Espanya de jueus i moriscos a finals del segle XV, i també del fet que els amics gironins, que són un tros espavilats, van convidar en una ocasió, o més d'una, el senyor Steiner, el qual, com a bon jueu mig americà, va sentir aquell punt de salvífica esgarripança que sempre senten els hebreus (els d'Amèrica, més que ningú) quan es troben al davant de restes de la gran cultura jueva medieval europea. Possiblement arran d'aquesta visita, Steiner va entrar en contacte amb catalanòfils del país que van recordar-li la figura eminent de Ramon Llull, i van recitar-li, tal vegada, ara una lamentació d'Ausiàs March, ara una jeremiada de Salvador Espriu. El cas és que Steiner, verament, posseeix un coneixement de les lletres catalanes similar al que té Harold Bloom, el qual, en el seu *Cànon d'Occident*, ja deixava força més ben parada la literatura catalana que la gallega. Amb aquestes dades a la mà n'hi ha prou per entendre que apreciés la llengua i la literatura catalana per damunt de la gallega.

La cosa es va complicar quan un membre d'una acadèmia de Galícia, o cosa semblant, va insinuar a Steiner que la literatura gallega estava carregada de valors enormes, mereixedors del més gran respecte. No sé en què devia pensar aquest home de les nostres Gàl·lies, però, reblant el seu argument patriòtic, es va despatxar amb una de les frases més insòlites de tota la història de la crítica literària: va escriure que, comptat i debatut, els jueus no posseïen una literatura més bona que els nostres amics hispànics del *far west*.

Dels jueus es poden dir moltes coses, i han tingut, al llarg dels segles, moltes mancances i defectes. Han estat usurers durant segles, no van tenir Estat —fins a mitjan segle XX— d'ençà de la destrucció del segon temple per part de les tropes romanes de Titus (anys 70 i 71), i més coses, si fa no fa com les que es poden atribuir a qualsevol poble o nació de la terra. Ara: el que no es pot dir de cap de les maneres és que Israel no hagi donat una gran literatura al món; tan gran, que només se li assembla, als temps antics, la literatura grega, i als temps moderns, la literatura anglesa o la francesa. Antonio Muñoz Molina responia a aquest acadèmic galleg i li recordava només unes quantes fites d'importància, totes de la Bíblia, que és el conjunt de llibres més extraordinari que s'hagi produït mai en cap literatura, al món sencer. Esmentava, que jo recordi, el Llibre de Job, El càntic dels càntics, els Salmos de David i els Proverbis de Salomó: per fi una veu sensata! Si hi hagués afegit la tradició filosòfica i lírica jueva des de l'Edat Mitjana fins als segles moderns; si hi hagués afegit tota la literatura escrita en llengua yidish o el caràcter òbviament jueu de molta literatura escrita en alemany, i altres llengües, entre els segles XVIII i XX, i, encara, la notabilíssima producció en llengua hebrea des que es va fundar l'Estat d'Israel, llavors, veritablement, el retret de l'acadèmic galleg es convertiria tot solet en una ximpleria, per no dir un escarni; i, en qualsevol cas, en una mostra d'ignorància com una catedral cristiana, amb *botafumeiro* inclòs.

Steiner, per coses de l'edat, es va sentir obligat a rectificar, i va dir que, efectivament, els gallegcs tenen una llengua molt important i una literatura que espanta. Els catalans es van quedar la mar de satisfets en veure que encara hi ha gent amb seny, en aquest món, capaç de comparar, *sine ira et studio*, i en favor de la segona, l'aportació de Galícia i de Catalunya a la literatura universal. Hi he pensat una mica més, d'ençà d'aquestes entrevistes, rèpliques i contrarèpliques, i m'ha semblat que el fenomen només s'acaba d'entendre d'aquesta manera: la LOAPA, o llei d'harmonització del procés autonòmic espanyol, va pervertir de tal manera les diferències de tot ordre que existeixen, a Espanya, entre les seves diverses cultures, llengües i literatures, que a un galleg (i a un català, també) li sembla que allò que ell ha produït literàriament —no comparo les llengües, perquè totes són glòries— és igual de bo, o més, que allò que ha produït el seu veí, pròxim o llunyà. El problema va tenir, al començament, repercussions comparatives només dins l'Estat espanyol; però, pel que es veu, l'esperit de la LOAPA ha estat tan eficient, que ara qualsevol literatura en una llengua ibèrica es considera tan apreciable com la dels millors Estats-nació del món. No ens hauríem d'enganyar: la literatura gallega i la catalana estan la mar de bé, però resulta que la jueva de totes les èpoques, l'anglesa des del *Beowulf* fins avui, i la francesa des de Chrétien fins als nostres dies, ai las, són millors que les nostres, i de llarg. La cosa és així, i aquí no hi té res a fer el patriotisme.

Una vivenda antiga junt a la torre Agbar. La postmodernitat que ofega la tradició preocupa a Julià Guillamon. / C. SECANELLA

Un cronista de primera

XAVIER DILLA

Uh, Gabirú

Julià Guillamon

Empúries

210 pàgines. 14,96 euros

Aquest és un llibre excel·lent, i seria lamentable que passés tan desapercbut com l'anterior de Julià Guillamon (Barcelona, 1962), *La ciutat interrompuda* (La Magrana, 2001), amb el qual té força a veure i que, de fet, no és ben bé l'anterior, perquè entremig va aparèixer un altre text important, *Literatures de l'exili* (CCCB, 2005), publicat com a catàleg de l'exposició homònima però que és pròpiament un singular assaig sobre la memòria i la petja americana de diversos escriptors catalans exiliats (un fil reprès també a *Uh, Gabirú*). Tota aquesta obra, complexa i travada, imaginativa i meditada, Guillamon l'està construint en paral·lel a la seva ja llarga activitat com a crític literari de *La Vanguardia*, que l'ha situat entre els capdavanters de la crítica al nostre país.

Amb la concisió i la llibertat de les notes al marge i el to de la crònica quotidiana, els articles d'*Uh, Gabirú*, publicats abans com a columnes de premsa, donen un magnífic contrapunt al relat sobre la literatura catalana que Guillamon va dibuixant amb

les seves crítiques. Si en aquestes deuig el paper de crític "oficial", tot i la seva consolidada posició, i escriu des d'una saludable independència de criteri, aquí aborda tota mena de temes i pretextos amb desimboltura. Hi ha línies d'interès recurrents, que coincideixen amb preocupacions habituals en el Guillamon crític i assagista: la ciutat de Barcelona (i per extensió Catalunya) en l'aparent atzucac de la postmodernitat i la globalització; l'exili a l'Amèrica Llatina (amb excursions esporàdiques al Brasil, dèria guillamoniana que també connecta amb el punt anterior) com a cara oculta de la literatura i del país; i els reptes i les limitacions de la narrativa catalana que s'escriu actualment.

Si a *La ciutat interrompuda* Guillamon analitzava la trajectòria de Barcelona des de l'agitació contracultural dels 70 a la ufana capital de l'olimpisme i constata la ruptura d'unes formes de vida urbana, aquí posa en dubte la ciutat d'eslògans municipals pretensiosos, de comiats de solters barats de guiris amb samarretes personalitzades, de barris esbotzats amb enderrocs que menyspreen la continuïtat dels espais i de les memòries de moltes persones. Buscant debades els pastissos de Tortosa de tota la vida del bar La Rueda, que

ara es diu El Meu Poble i el regenta un pakistanès, i en anècdotes similars, Guillamon explica la fi d'una tradició de Barcelona i de Catalunya i es pregunta, ni carca ni progrè ni ceballut, si no haurem anat massa lluny i massa de pressa: tallar el pa a màquina, en llesques igual de gruixudes, i envasar-lo en bosses de plàstic, és un veritable progrés? ("Comencem menjant pa tallat a màquina i acabem acceptant les frases posthumanes de la megafonia, recosides amb cadàvers de paraules").

El Guillamon viatger dona articles admirables. Anant sovint a l'Amèrica Llatina, vivint entre Barcelona i Arbúcies, al peu del Montseny, fent excursions per una Catalunya oculta que no és la dels telenotícies, busca històries amb un tarannà inconformista que il·lumina també les notes en què, a partir de diversos pretextos, qüestiona la connexió de la narrativa catalana amb la realitat del país i el seu grau de versemblança, perduda sovint en el miratge de l'entotsolament i del formalisme que només interessa a l'autor i quatre amics.

Amb *Uh, Gabirú*, Guillamon fa, doncs, crònica de la bona, amb preguntes burxadores i amb reflexions estimulants. Valdria la pena tenir-les en compte, en tots els sentits.